

UN MANUSCRIS AL LUI HAȘDEU DESPRE ZAMOLXE

VASILE VETIȘANU

În Arhiva Academiei Române, la cota II. mss. I., se găsește un manuscris al lui Bogdan Petriceicu Hașdeu despre Zamolxe. Era firesc ca atenția omului de cultură, cugetătorului și eruditului Hașdeu să se îndrepte asupra lui Zamolxe, dacă ne gândim că lui îi revine meritul de a fi răscolit, pe la jumătatea veacului trecut, “straturile și substraturile” lumii geto-dace. El este acela care, la 1860, publica studiul: *Pierit-au Dacii?*, semnând contemporanilor săi locul Dacilor în istorie, dar și în aria culturii europene și universale.

Mai târziu, Hașdeu publică studiul *Cine au fost Dacii*, în patru numere consecutive din revista “Familia” (1868), iar în “Columna lui Traian” (1873), dă indicații prețioase despre *Alfabetul dacic*. O serie de probleme legate de începuturile de viață ale străbunilor daci vor fi reluate de Hașdeu în *Istoria critică a Românilor* (1873), după cum, în 1875, dezvăluie un capitol însemnat despre originile îndepărtate ale culturii din spațiul carpato-dunărean, în *Principie de filologie comparativă ario-europeeană* (1875), oprindu-se asupra mitologiei trace.

În complexul preocupărilor de mai sus se înscrie interesul lui Hașdeu pentru cultura nescrisă, tradițională, care a păstrat legende și mituri despre Zamolxe.

Dintre cele mai expresive forme ale creației nescrise, cu o valoare esențială în alcătuirea culturii, Hașdeu alege *mitul*. El acceptă mitul ca dimensiune interioară a culturii. Existența spirituală a unui popor începe cu mitul, dar nu în sensul că acest mit s-ar suprapune lumii reale, ci,

dimpotrivă, el multiplică unghiurile de vedere asupra acestei lumi, îi dă o proiecție în universal. Hasdeu reia ideea lui Vico și Schelling, arătând că popoarele își au miturile lor necesare în care își structurează începuturile de viață, configurând prin ele direcțiile ulterioare de interpretare și de înțelegere a unei culturi. Mitul păstrează la Hasdeu o tenacitate primară în raport direct cu istoria. Același mit potențează la nesfârșit o credință, o întâmplare sau un personaj. Mitul “derivă dintr-o lege istorică universală”, și concentrează o mare forță de asimilare a începuturilor de luminare a lor. Trecutul se reactualizează prin mit, iar prezentul descoperă prin același mit straturile originale ale culturii, făcând legăturile între epoci uitate. Mitul e ca o pulbere de lumină în spațiile întunericului veșnic.

O dovadă asupra *funcției generatoare a mitului în cultură* ne-o oferă istoria culturii nescrise, cu referință la imaginea legendarului domn Negru-Vodă. Uimit de creația spirituală făurită în jurul domnitorului muntean, și de rezistența acesteia în timp, Hasdeu vrea să surprindă întrepătrunderea dintre realitatea istorică și mit. Conlucrarea tuturor elementelor, aparținând realității sau fanteziei, a făcut posibilă apariția mitului, căci “Negru Vodă este un mit, însă un mit suscitât prin realitatea invaziunii unui Basarab de peste Carpați în Muscel”. Mitul a sporit realitatea istorică cu un nimb pe care ea nu-l avea, în nici un caz n-a falsificat-o, ci a ridicat-o în regiunea unde imaginea plastică dă cea mai vie durată realității istorice trecute. Relevând mecanismul de mai sus, Hasdeu notează că “N-a trebuit decât odată să se încuibeze imaginea lui Negru-Vodă la Făgărășeni și Musceleni ca un tip fondator, căci fondator a fost la dânsii; nu trebuia decât atâta, pentru ca din acel moment, cu cale sau fără cale, tradițiunea poporană de acolo să puie totul pe socoteala lui”. Dar săvârșirea unui asemenea act nu este reductibilă la un proces mecanic, lapidar, ci se realizează treptat, “printr-o firească tendință de asimilare”, până când în sfera mitului intră “orice inițiativă, orice construcție, orice rest al zilelor bătrâne, întocmai precum pruncul, dacă-i arăți un arbore zicându-i că-l cheamă plop, plop o să se numească și bradul și fagul și stejarul”.

Mitul, odată creat, e propulsat prin forța sa ideatică, prin abundența și proliferarea de forme receptate și încatenate în propria sa substanță, întreaga evoluție a fenomenului culturii. Există nuanțe și gradații multiple în geneza mitului, care se datorează unei tendințe de “personificare a originilor naționale în istoria universală, bazate pe același mobil psihic, înfipt în natura umană generală”, conchide Hasdeu. La acest nivel al personificării, creația mitică tinde să lumineze “primitiva origine” și s-o treacă în tradițiune, fie că e vorba de societate sau de lumea naturii, personificată și ea, în asemănare cu “viața umană” (Petru Caraman, *Xylogenèse et lithogenèse de l'homme. Essai sur l'origine et l'évolution des croyances en Europe Orientale*, în Zamolxis, I, 1938). Explicabilă această personificare va spune Hasdeu, în legătură cu mitul lui Negru-Vodă, deoarece: “Vreo doi sau trei Bassarabi, dacă nu mai mulți, sunt îndesați aici într-o singură personalitate”. Acel Negru-Vodă real care, după Hasdeu, ar fi fost tatăl lui Mircea cel Mare, a devenit o *realitate mitică*, nu mai puțin importantă.

Mitul a reușit să concentreze într-un tot realitatea fenomenală, dar el are și rosturi ideatice adânci, deoarece salvează realitatea concretă de o dizolvare în efemer și o plasează pe aceasta în regiunile aerate ale simbolului, ferite de înregistrările palide ale unui simplu dat istoric, nesemnificativ. Viața istorică dobândește prin mit o altă dimensiune. Ea intră în conștiința diurnă, colectivă, până când aceeași conștiință o preface, încet, încet, după legi intraductibile, într-o epopee ce strânge, ca într-un focar de raze, toate vârstele sufletești ale unui popor, ecourile lui pierdute în timpuri imemorabile sau răvășite în straturile adânci de viață, ducându-l pe calea mitului către conștiința de sine. Citindu-l pe Larcher, Hasdeu scrie: "Eu sunt departe de a crede că Hercule, Cadmus, etc., ar fi niște nume de tot fictive, simplu numai pentru că istoria acestor eroi s-a încărcat cu multe trăsături fabuloase".

Cultura și-a însușit aceste mituri. Creațiile cele mai autentice s-au zămislit în țesătura aceluiși mit, cu putere "de a mări până la colosal" un colț de lume și de viață istorică, o acțiune sau un om care o înfăptuiește. Hasdeu a surprins valoarea funcțională internă a mitului în spațiul larg al unei culturi. E un adevăr că mitul determină apariția unor creații spirituale prin care putem înțelege fenomenul culturii în esența lui. Câte legende, câte balade și cânturi sunt legate de figura unui Negru-Vodă, arată Hasdeu, cum este și una dintre cele mai frumoase creații de cultură: *Legenda Meșterului Manole*, legată și ea de luminoasa figură a domnitorului muntean, deși cronologic se leagă de anul 1520. În cuprinsul acestei balade întâlnim, după remarca lui Mircea Eliade, mitul creației, perpetuat în viziuni și moduri de viață care nuanțează la nesfârșit existența umană.

Miturile descind, spune Mircea Eliade în *Comentarii la legenda Meșterului Manole*, dintr-o protoistorie, purtătoare de simboluri care se dezvăluie unor experiențe sufletești anume. Mitul are rolul de a integra omul într-o ordine cosmică, după ritmul în care se desfășoară și anotimpurile. Pentru că mitul pune în evidență tocmai latura integratoare a ființei umane, într-un ideal creator, bogat în tâlcuri, de aceea ne interesează în cazul de mai sus nu istoria baladei ca atare, ci studiul lumii pe care ea o înfățișează.

Hasdeu reliefează pe parcursul demonstrației sale că mitul nu trebuie preluat unilateral, întrucât el intră în corpul unei culturi prin semnificația sa simbolică, purtătoare a unor realități din care s-a desprins și ar trebui "să restaurăm aceste mituri prin divinațiune, dacă se întâmplă cumva să le fi neglijat cronicile și legendele." Într-un fel, Hasdeu avansa teoria lui Blaga despre raportul și conlucrarea dintre istorie și mit. Câtă vreme istoria reală nu aparține unui popor, în sensul că acesta este supus și dominat politic sau social de forțe străine lui, atunci același popor din motive de securitate etnică rezistă printr-o viață spirituală proprie, de care îl leagă ființa sa, de tot "ce-i prevechiu, din moși-strămoși".

Există aici ceva similar cu balada *Mioriței*, inspirată dintr-un mod specific de existență îndepărtată, acela al transumanței ce realizează o acută necesitate de întoarcere și apropiere de lumea solară a naturii, ridicată la dimensiunile mitului și personificată.

Hasdeu subliniază că tocmai datorită unei inerente posibilități de a cuprinde totalitatea existenței, pornind de la “tot ce nu se știe de către cine să se fi făcut”...dar ivindu-se ca niște “raze de soare printre aburi matinali”, după cum spunea Goethe, mitul intră direct în originile unei culturi.

Contribuțiile lui Hasdeu la definirea mitului, printr-o teorie despre acesta, sunt și ele ale unui precursor. Hasdeu este acela care dezvăluie implicațiile axiologice ale mitului, interpretându-l pe acesta din urmă, în nemijlocită legătură cu realitatea istorică și umană, cu suita de fapte care-și găsesc corespondență în regiunile înalte ale mitului. În viziunea lui Hasdeu, mitul are o funcție generatoare de motive și simboluri, multiplicând sensurile acestei lumi și monumentalizând realitatea ei pasageră, stimulând încercările spiritului uman de a ajunge la o imagine atotcuprinzătoare a existenței.

O pagină inedită a preocupărilor hasdeene în sfera mitului este legată, deci, de figura lui Zamolxe. Se vădea în orientarea lui Hasdeu, pentru zeul, omul sau profetul Zamolxe, același avânt spre deslușirea începuturilor de viață culturală și spirituală a strămoșilor noștri geto-daci: “cei mai viteji și mai dreپți dintre Traci”, cum îi numise “părintele istoriei”, Herodot.

Exegeza lui Hasdeu îndreptată asupra lui Zamolxe ne apare la prima vedere ca fiind de ordin istoric, deși ea avansează în direcția restabilirii unui cosmos spiritual prin care poate fi înțeles și definit modul de viață, moravurile și atitudinea față de lume ale Geto-Dacilor. În acest sens, Lucian Blaga arată că se impune și orientarea sistematică spre descifrarea “fondului nostru neolatin”, iar în această privință Hasdeu e un “mare îndemn spre viitor” (Cf. L. Blaga, *Revolta fondului nostru neolatin*, în “Gândirea”, 9 sept. 1921, p. 181, și în L. Blaga, *Ceasornicul de nisip*, ediție îngrijită, prefață și bibliografie, de Mircea Popa, Ed. Dacia, Cluj, 1963, p. 49). Miturile, după gânditorul transilvănean, își au partea lor de “adevăr” în reconstituirea imaginii despre noi înșine și felul nostru trecut de viață, transpus în credințe și datini. Preocupările teoretice ale lui Blaga, legate de acest “mister păgân”, coincid și cu creația sa literară, prin piesa *Zamolxe*, în a cărei ediție, din 1921, scrie: “Istoria ne-a păstrat aproape numai *numele* acestui profet trac”. (Cf. Lucian Blaga, *Teatru*, Ediție și prefață de Eugen Todoran, Ed. Minerva, București, 1971, p. XI). În același sens, G. Călinescu sublinia că Hasdeu năzuia să dezlege “misterul” trac. A se vedea și I. Coman, *Zamolxis*, București, 1939.

Intr-o primă modalitate de referire, Hasdeu cercetează sursele și izvoarele autorizate care se ocupă de Zamolxe, începând, desigur, cu antichitatea cea mai îndepărtată; începând cu același Herodot, căruia, spune el, “i-au urmat cei mai mulți din autori”. Importantă, însă, “este concluzia acestora, de la Herodot și Ellanicus, la Porfiriu și Strabo, etc., care-l numesc pe Zamolxe Thrac, anume Get” (cf. textului din prezenta ediție).

Totuși nu există o coincidență perfectă între izvoarele antichității cu privire la Zamolxis. Ele apar, deseori, contradictoriu, voind să lumineze “originea” și “țara” lui Zamolxe, în ciuda faptului că, după Hasdeu, nu poate fi pusă la îndoială înscrierea acestuia în panteonul geto-dac și, deci,

în Tracia, unde "a pus Geților legi în parte". O bibliografie imensă este folosită în această problemă.

Cu același interes urmărește Hasdeu legenda creată despre Zamolxe, ca zeu sau om, filosof și legislator, sclav al filosofului Pitagora etc. Inclinația gânditorului român spre mărturiile care spun că Zamolxe a fost om este evidentă, și ea se sprijină pe informațiile celor din apropierea pământului geto-dac, respectiv ale "Ellenilor".

Mult mai discutabilă apare problema dacă Zamolxe a fost sau nu sclav al filosofului Pitagora. Hasdeu acceptă afirmațiile unor gânditori, deși are grijă să se întrebe "dacă acesta e adevărul". Notăm, însă, că aserțiunea de mai sus a fost contestată de cercetările ulterioare, pornindu-se de la explicația că filosofia profesată de Zamolxe ar fi henoteistă. Autorul acestei teorii este Vasile Pârvan, care subliniază că Grecii nu se puteau împăca cu superioritatea învățăturilor lui Zamolxe. De la același punct de vedere plecase și Hasdeu când arată că, pornindu-se de la accepția că Zamolxe a fost un sclav, rezulta un "lucru necuviincios" ca un servitor să învețe și să ajungă la o așa de mare știință de carte. Pârvan notează că tocmai din acest motiv, adică "acest henoteism idealist face pe Greci să caute explicații pentru prezența lui la niște barbari, fie în filosofia lui Pitagora, fie în filosofia religioasă egipteană...astfel că Zamolxe e explicat în chip "euhemerist"...conform căruia: Pitagora și cu Egiptenii l-au învățat pe Zamolxis toată filosofia lui religioasă, iar el a impus-o apoi pe cale profetică și taumaturgică "frunțașilor și poporului" său (Vasile Pârvan, *Getica. O încercare de protoistorie a Daciei*, București, 1925, p. 157). Tot aici, arată același gânditor, că autori ca Tomaschek resping și ei pe Zamolxis al "euhemeristilor". Dar "în ce privește raporturile dintre Zamolxis și Ares, respectiv Dionisos, scoase în relief de Roesler și de același Tomaschek, acești învățați s-au înșelat asupra caracterului lui Zamolxis geticul". Ce anume a determinat această atitudine a Grecilor? Răspunde tot Pârvan: Grecii cunoscând pe Geți au fost așa de mirați de înalta lor concepție despre lume și viață și în special de credința lor în nemurirea sufletului - încât, negăsind altă explicație, s-au proclamat pur și simplu de adepți ai filosofiei idealiste și mistice a lui Pitagora. Iar pentru ajungerea la Geți a acestei filosofii religioase din sud, scrie același Pârvan, și pentru răspândirea ei în Geția, ei au născocit povestea principelui și apoi regelui și în sfârșit zeului Zamolxis, sclav și discipol al lui Pitagora la Samos, iar apoi rege și zeu la Geți, pe care i-a reformat în sensul învățaturii idealiste a maestrului său.

Iată, așadar, o interpretare bazată pe cercetări îndelungate, care folosesc datul mitologic, istoric și arheologic într-o confruntare și afirmare egală, dacă nu chiar mai mult, a civilizației geto-dacice cu cea grecească. Va trebui stăruit mai mult în această direcție și lărgit sistemul de cercetare și referință asupra rolului și locului spiritualității trace, respectiv a Daco-Geților în această parte de lume și mai departe poate până în adâncurile Asiei. Căci multe din elementele și "realitățile" mitologice împrumutate altora - de la "tracul Orpheu", - "pitagoreismul era adânc influențat de doctrina orfică" - și până la Pan, și la soldatul Dacius, ucis de Romani,

pentru că s-a declarat Dac “netemător”, și atâția alții, Geto-Daci, din rândul Tracilor - cel mai numeros popor din lume, după cel al Inzilor, spune Herodot - toate au influențat pozitiv asupra unor culturi, care și-au însușit tradiții și credințe și le-au folosit ca fiind ale lor. Când aceștia, însă, au încercat să le ofere drept modele altor popoare, s-a întâmplat un fapt, deloc miraculos, acela al descoperirii de către aceste popoare a originilor adevărate ale mitologiei lor și ale motivațiilor lor de viață, care au dăinuit din începuturi. Numai așa ne putem explica modul în care a fost înțeles și interpretat de alții mitul lui Zamolxe, asupra căruia se oprește Hasdeu.

Principalul efort al lui Hasdeu este acela de a înlătura valul uitării de pe un capitol însemnat al mitologiei românești. Zamolxe era un început și coincidea cu anume începuturi ale noastre. De aceea evidențiază el virtuțile profetului, vitejia neîntrecută și cinstea, toate aflate într-o înfrățire îndelungată cu pământul și cu întreg cosmosul.

De notat că într-un paragraf al studiului său despre Zamolxe, Hasdeu corectează opinia consacrată, arătând că lui Zamolxe îi era trimis cel mai “prob și mai integru” în învățăturile lui, și “nu prin sorte”, ci prin “alegere”. După cum, în alt loc, chiar dacă admite versiunea Pitagora-Zamolxe, el arată că a devenit sclav acestuia din urmă “cu corpul său, dar nu i-a servit și cu mintea”, ceea ce e deosebit de important. Dintr-o asemenea idee rezultă și credința adâncă și legătura Geto-Dacilor cu învățăturile lui Zamolxe, eroismul lor și puterea de sacrificiu pentru pământul lor, fără să le fie frică de moarte. “Aceasta, scrie Hasdeu, e părerea mea”.

Oricum, prin cercetările sale, chiar dacă ele rămân tributare unor scheme istorice cunoscute, Hasdeu deschide o cale către mitologia autohtonă, prin acea “sete de origini”, pe care vor înainta un Iorga, Blaga, Pârvan și Mircea Eliade în epoca noastră.

N.R. Citatele din Hasdeu provin din opera acestuia “Istoria critică a Românilor”, 1875.

Résumé

Le mythe et le problème des rapports entre les mythes et la réalité historique sont étudiés par Hasdeu - la personnalité culturelle roumaine la plus complexe et féconde du XIXe siècle - dans son «Histoire critique des Roumains» (1875). Un ouvrage inédit de Hasdeu traite de la figure légendaire de Zamolxis homme, philosophe, législateur, prophète et dieu des Thraces. Le texte est important aussi bien par l'analyse critique des témoignages antiques qui se propose de percer le voile de mystère qui couvre ce personnage, que par les considérations sur la religion des Géo-Daces.

Actele primului simpozion de tracologie

Tendințe convergente în limbile vechi din Peninsula Balcanică și din Asia Mică de nord-vest

de V.I.Gheorghiev

(continuare)

Piarēnsioi. Numele tribului *Piarēnsioi* este atestat la Ptolemeu (5, 10,4). *Piarēnsioi*-i au locuit la nord de Corbyzes, între râul numit azi Rusenski Lom și orașul actual Tutrakan. E vorba de un etnonim (derivat latin) târziu al numelui orașului *Ap-piara* (Proc.).

Oitēnsioi. Numele tribului *Oitēnsioi* este atestat la Ptolemeu (3, 10,4). Au locuit la nord-est de Corbyzes. Numele lor este un derivat latin târziu de la numele râului *Utus* (Pliniu), azi *Vit* (vezi Tomaschek la Det-schew 1957: 340 și 349): schimbarea *oi* > *ū* este caracteristică limbii grecești târzii.

Obulēnsioi. Numele tribului *Obulēnsioi*, vecin cu *Oitēnsii*, este atestat la Ptolemeu (3, 10, 4). E vorba de un derivat latin târziu de la un toponim **Obulē*, care provine probabil de la cuvântul i.e. **ābula* sau **ābōlā* “măr”, înrudit cu cuvinte vechi ca bulg. (*j*)*ablū-ko*, germ. *Apfel* și lit. *ōbuolas* “măr”. Judecând după consoana *b* păstrată, originea numelui este (daco-)moesiană.

Terizoi, Trizoi. Numele tribului *Terizoi* (Hellenicus din Lesbos, sec. al V-lea î.e.n.), *Trizoi* (Hecateu, sec. VI î.e.n. și la Ștefan din Bizanț). *Teretizoi* (Phot.) este poate un etnonim derivat de la numele promontoriului (și al orașului) *Țirizis, Tetrissias, Tiristis, Tirissa* azi Caliacra situat la nord de orașul Odessos. Etimologia toponimului nu e sigură.

Crobizii. Numele *Crobyzi* e atestat la Hecateu (sec. VI î.e.n.). Croizii au locuit în Moesia orientală, între râul Athrys-Iantra și Marea Neagră, întinzându-se până la Odessos - Varna (Danov 1968: 150), cfr. Scymn. 750: *Haútē* (= he Odēssós) *Krobýzous Thráikas en kyklōi d'ékhei*.

În Scitia minor (Dobrogea de azi), la nord-est de Crobizi și în imediata lor vecinătate locuia tribul *Trōglodýtai*, cfr. Strabo: *hyperoikoúsi d'hoútoi te kài Krobyzoi kài hoi Trōglodýtai legómenoi perì Kállatiu kài Toméa kài Istron tópon* (1). Ptolemeu (3, 10,4) ne informează că Crobizii au locuit lângă Troglodytes: *Prós tōi Póntoi* (între Odessos și Callatis) *Króbyzoi*.

Trōglodytai nu e o denumire tracă, nici daco-moesiană sau iraniană, ci un termen grecesc, *trōglodýtes*, un apelativ cu sensul - "care locuiește în văgăuni (*gruben-wohner*)". Este deci un cuvânt compus, format din *trōglē* "gaură" și *dýtēs* "cufundător", un derivat al verbului *dýō* "a se scufunda", "a coborî sub pământ", "a pătrunde", "a intra în".

De ce se chema așa acest trib? Până în sec. al XX-lea, în toată Bulgaria septentrională, adică în câmpia Dunării, erau caracteristice locuințele subterane numite în bulgară *zemljanka*, *uzemnica*, *uzem-kășta*, *zernik* sau *koptor*: o locuință sau o casă săpată în pământ. Grecii au numit deci acest trib după particularitățile locuințelor lor.

De altfel, numele tribului trac al Crobizilor are același sens. Etimologia e clară: *krōb-yzoi* provine din i.e. **g^hrobh(o)-*, de unde germ. *grube* "groapă, gaură" (gotic *grōba*) și **wes-* (cu gradul zero **us-*) "a locui" înrudit cu verbele skr. *vasat* "locuiește", goth. *wisan* "a fi, a rămâne", hitit *hwes-/hwis-* "a trăi" din PIE **hwes-*. Schimbările fonetice i.e. **g^hrōbh-* trac. **krōb-* și *s* (intervocalic) devenit *z* sunt caracteristice limbii trace. *Crobyzi* sunt deci un trib trac. Numele lor este înrudit cu toponimul trac *krōb-ýle* (atestat la Demostene), un derivat trac *krob* "groapă, gaură" format cu sufixul diminutiv *-ylē* (3). Grafia *o* în loc de *ō* apare adesea în transcrierea numelor trace în greacă. Sufixul diminutival trac *-ylē* este bine cunoscut, cfr. de exemplu, toponimele trace *Serm-ýlē*, de la *Sérmē*, *Bergoulē* din *Bérgē*.

În consecință, *Trōglodytai* e traducerea greacă a numelui tribului trac *Krobyzoi*.

În Scitia minor (Dobrogea) au existat de asemenea triburi iraniene (e vorba de Sciți), care au invadat această parte a Peninsulei Balcanice către începutul primului mileniu sau sfârșitul mileniului II î.e.n.

În studiul de față nu sunt luate în considerație triburile următoare, întrucât n-au locuit în regiunea studiată:

Celegeri, cfr. Plinius (NH 3, 148): *in ea* (= *Moesia*) *Dardani*, *Celegeri*, *Triballi*, *Timachi*, *Moesi*, *Thraces*, *Pontoque contermini Scythae*. După Plinius *Celegeri* au locuit la vest de Tribali, în Moesia superioară.

Trēres (semnalăți de Callinos, sec. VII î.e.n.) și *Tilataioi* (Tucidide), care n-au locuit la nord de Hemus.

De asemenea, n-au fost amintite triburi (getice) ca *Aedi*, *Arraei*, *Clariae* sau *Dariae*, *Scaugdae*, deoarece nu pot fi localizate.

Pe baza hidronimiei și a toponimiei putem stabili că în Moesia inferioară s-au suprapus două straturi etnice principale.

Hidronimele: *Timachus*, care provine dintr-un compus i.e. **tr̥g* - *ak^wā* “apa neagră”; *Utus*, care se trage din i.e. **udō(r)* “apă”; *Athrys*, provenit din adjectivul i.e. *ētru-s “repede”; *Atlas*, din i.e. **adul(y)ā* “curs de apă”; *Artanēs*; etnonimul *Artakioi*, un derivat de la hidronimul sau toponimul *Artakē*, provenit la rândul său din i.e. **ard-* “a curge” - toate acestea au o particularitate fonetică care e caracteristică limbii trace: mutația consonantică *k > kh*, *d > t*, *t > th*.

Pe de altă parte, hidronimul *Lyginos*, un derivat de la i.e. **lug/ā* “mlaștină, baltă”, toponimele *Odessōs* (din **ud-es-yo-* “apos”) și *Obulē (în derivatul *Obulēnsioi*), care se trage din *ābulā “măr”, etnonimul *Triballoi*, un derivat din **tr̥b-* “sat” - toate păstrează consoanele *d*, *b* și *t* intacte: aceasta e o caracteristică a limbii daco-moesiene. De aceeași origine sunt și toponimele *Aedaba*, *Buteridava, *Gildoba*, *Giridava, *Dausdava*, *Capidava*, *Murideba*, *Sagadeva*, *Sucidava*, *Scaidava* (Gheorghiev 1977: 185).

Ținând seama de aceste fapte, putem stabili că nordul Bulgariei de azi a fost locuit din timpuri foarte îndepărtate de triburi trace. Pe de altă parte, unele triburi daco-moesiene originare de la nord de Dunăre și de la vest de *Timachus* au început, încă din mileniul al III-lea, să invadeze teritoriul menționat: mai întâi Moesii, veniți din Moesia superioară probabil în mileniul al III-lea, apoi Tribalii și Geții către sfârșitul secolului al al doilea și începutul I-lui mileniu î.e.n., primii venind din vest, ceilalți din nord, de dincolo de Dunăre.

Astfel Moesienii au fost respinși de Tribali către Moesia centrală. Oitensii, care au locuit în regiunea râului *Utus*, au fost împinși către est. Habitatul Crobizilor a fost probabil restrâns, în timp ce alte triburi tracice au fost constrânse să treacă la sud de *Hemus*, unde au fost asimilate.

În consecință, în Moesia inferioară triburile daco-moesiene s-au suprapus triburilor trace. Acest proces extrem de complicat a dat naștere, la sfârșitul primului mileniu î.e.n., dialectelor mixte traco-dace.

Acest fapt ne dă posibilitatea să înțelegem informația lui Strabo, care scrie pe de o parte că “Dacii vorbesc aceeași limbă cu Geții” (7, 3, 13), și, pe de altă parte, că “Grecii îi considerau pe Geți drept Traci” (7, 3, 2). Strabo este circumspect: el spune *hypelámbanon* “consideră”. Herodot (4,93) este mai categoric: Hoi dè Gétai *Thréikōn éontes andreiótatoi kaí dikaiótatoi* “Geții erau cei mai curajoși și mai dreپți dintre Traci”. Dacii și Geții erau, fără îndoială, în legătură strânsă de rudenie, fiind două triburi ale aceluiași popor. Dar în Moesia inferioară de răsărit Geții s-au suprapus unui substrat trac. S-a format un dialect mixt geto-dac. Iată de ce Herodot îi socotea pe Geți de origine tracă, în timp ce Strabo nu se putea decide dacă să-i considere Traci sau Daci. Ca toți Grecii din antichi-

tate, Strabo numea "Traci" orice populație ce trăia între nordul Mării Egee și Cărpai.

Același lucru trebuie spus în ceea ce privește informația dată de Strabo că Moesii sunt Traci: (1,1,10) ...Mysôn, éthnos Thrâikíon... și (7,3,2) ...Hoi Mysôi Thrâikes óntes.

IV

Suprapunerea și amestecul de triburi diferite caracterizează Peninsula Balcanică și mai ales nord-vestul Asiei Mici.

Traversând Tracia ca să ajungă în Asia Mică, Moesii și Dardanienii au exercitat o oarecare influență asupra triburilor trace și a limbii lor. *Salm-ydessos* (numele unui râu, al unei regiuni și al unui oraș din Tracia orientală) înseamnă "apă sărată" și este înrudit cu toponimul moesian *Odessos* (cu *d* conservat), ceea ce arată clar că în Tracia au existat colonii moesiene.

Trecând din Macedonia orientală în Asia Mică în mai multe etape, Frigienii au influențat și ei întrucâtva limba triburilor trace din Tracia meridională. Astfel antroponimele *Kotys* și *Torkos* care apar în Tracia sunt de origine frigiană (Gheorghiev 1977: 222).

Triburile trace din sud-vestul Traciei au suferit influența macedoneană. De exemplu numele *Anadrimos* dat orașului Amphipolis, Tracia de sud-vest, este de origine macedoneană (Gheorghiev 1977: 24-25). La fel numele orașului trac *Argilos* și apelativul *argilos* "șoarece" (Gheorghiev 1977: 11)

Tribul frigian al Brigilor (*Brygai* sau *Brygoi*) a fost parte tracizat, parte macedonizat, cfr. Briges, Thraikôn éthnos (Strabo, 7 frg. 25) și Brýx, to éthnos, kaí Brýgai...eisi dè Makedonikôn éthnos (Ștefan din Bizanț). Mygdonienii, care erau de origine moesiană, au fost frigianizați.

Dardanienii, care erau de origine daco-moesiană, au avut un superstrat târziu ilir, cfr. numele regilor lor *Longarus* și *Monunios*.

În Iliria găsim două straturi de toponime și antroponime: primul, caracterizat prin conservarea vocalei indo-europene *o* (de exemplu, *Alkomenai*, *Cordione*, *Domavia*, *Orgomenai*, *Scodra*; *Longarus*, *Morkos*); al doilea, în care I.-E. *o > a* (de exemplu, *Barbanna*, *Dimallum*, *Maluntum*, *Naron*, *Scardon*; *Bardylis*, *Parthini*). Aceasta înseamnă că în Iliria s-au suprapus două straturi etnice de origine diferită (Gheorghiev 1977: 236).

Pelasgii, adică populația preelenică din Grecia, care vorbeau o limbă foarte înrudită cu traca (Sakellariou 1977: 291), au fost elenizați.

Maidobithynoi, care au locuit în Asia Mică de nord-vest, erau un amestec de triburi trace, *Maidoi* și *Bithynoi*. Altă populație din aceeași regiune (Teuthrania) se numea *Mysomakedones* (Ptolemeu, Pliniu) - un amestec de Moesieni și Macedoneni.

(va urma)

N.R. Pentru abrevierile bibliografice vezi prima parte a raportului publicată în numărul precedent.

LA SIGNIFICATION DU MONUMENT TRIOMPHAL D'ADAMCLISSI POUR L'ETHNOGENESE ROUMAINE

par ADRIAN RĂDULESCU

Le Monument Triomphal d'Adamclissi, le message le plus authentique de l'ethnogenèse roumaine, a été, au courant des années, l'objet de plusieurs notes de voyage et scientifiques, de même qu'une source d'inspiration pour d'immortelles créations littéraires, musicales et, depuis peu de temps, dramatiques.

Le Monument continue à susciter un vif et permanent intérêt, tant dans les rangs des spécialistes que parmi les milliers de visiteurs roumains et étrangers qui traversent l'espace miraculeux de la steppe de la Dobroudja pour en connaître les trésors historiques. Cet éternel et impressionnant vestige doit sa renommée à son aspect, à sa signification historique, artistique et architectonique. C'est le moment d'offrir quelques explications.

Dans le sud de la steppe de la Dobroudja, sur le plateau du nord-ouest de la commune d'Adamclissi, il existe en réalité trois grands objectifs historiques, intégrés dans un complexe significatif: le grand monument triomphal, un mausolée et un autel. Tous remontent à un et même épisode héroïque: les guerres daco-romaines de 101-102 et 105-106 de n.è.

Les Daces ou Gêto-Daces, pour mieux dire, peuple encadré dans la grande communauté des Thraces, «la plus nombreuse après celle des habitants des Indes», comme dit «le père de l'histoire», Hérodote, au V-ème siècle av.n.è., dont le même auteur parle avec admiration à propos de leur vaillance et croyances cosmogoniques, constituaient, depuis longtemps, un danger militaire réel mais, toutefois, une grande tenta-

tion économique pour l'Empire Romain en pleine expansion. Au premier siècle av.n.è., le créateur du premier Etat dace, Burebista, a pu, grâce à sa politique militaire et diplomatique, reprendre l'avance des légions romaines au nord du Danube. Mais celui qui allait se remarquer, en tant qu'un des plus braves chefs des Gêto-Daces et qui allait payer de sa vie et de celle des combattants à la tête desquels il s'est trouvé, l'héroïsme et la tentative de garder l'indépendance, fut Décébal. Son image de légende, dure et géniale en même temps, a été rendue immortelle par les sculpteurs qui ont érigé la Colonne Trajane à Rome et par Dio Cassius, l'historien des campagnes daciennes de l'empereur Trajan.

Au début du II-ème siècle de n.è. le roi dace tiendra vaillamment tête aux légions de Trajan, une des plus puissantes et organisées armées de l'histoire ancienne, conduite par un des plus capables commandants de l'époque. Les sources antiques, écrites ou archéologiques, laissent entrevoir le gigantesque combat.

Trajan porta à terme l'ancien dessein de César, conformément auquel la Dacie devait être conquise, plan qu'il n'avait pas pu réaliser à cause des coups de poignard des conspirateurs. A la suite des préparatifs militaires, après avoir mis au point les affaires publiques à Rome et dans les provinces (surtout dans les plus proches du futur théâtre des opérations, dont la Moésie Inférieure, la Dobroudja d'aujourd'hui), le 25 mars 101, il y a 1877 ans, les meilleures troupes de Rome se mettent en marche vers les sombres forêts de Dacie.

Devant le danger imminent, et connaissant très bien son adversaire, Décébal - qui jusqu'alors avait remporté des victoires contre les Romains - procède à la constitution d'une coalition de tribus vivant aux côtés nord-est et nord-ouest de son pays. Les guerriers de celles-ci devaient se diriger vers la Moesie, en avançant du nord à travers la Moldavie et déclancher une attaque foudroyante, arrivant jusqu'aux défilés du mont Haemus, derrière le front romain. On avait bien choisi le moment; les forces principales de Rome, accoutumées aux longues guerres, étaient engagées au nord du Danube, en hiver le fleuve gelaît et ne permettait pas leur riposte immédiate, la flotte romaine étant immobilisée.

Encerclé de cette manière, Trajan serait mis en impossibilité de manoeuvrer et aurait les liaisons les plus directes coupées de ses bases : ce fut une grande manoeuvre digne des plus célèbres chefs militaires du monde. La lecture des reliefs de la Colonne, véritable film en pierre des guerres daciques, nous permet de supposer que Trajan eut l'intuition du danger. Il concentre vite ses forces, pour le moment désengagées des combats à cause de l'hiver, il profite toujours de la circonstance, néfaste pour les Daces et leurs alliés, que le vieux fleuve n'ait pas gelé et vainc les Daces, les Germains, les Sarmates, les Moesi, etc. dans une première et violente bataille sur la place de laquelle on bâtit ensuite «la Ville de la Victoire», *Nicopolis ad Istrum* (en Bulgarie actuelle) - en l'honneur du succès remporté.

Si les Sarmates Cataphractares attaquèrent les premiers (et furent aussi les premiers vaincus), beaucoup d'autres troupes alliées se replièrent et furent complétées avec d'autres détachements frais qui, un peu plus tard, déferlèrent de l'autre côté du Danube.

Le deuxième et le plus violent combat de l'histoire des Daces et des Romains eut lieu sur le plateau même du nord-ouest de l'actuelle commune d'Adamclissi, où de nouveau la supériorité technique et tactique des Romains décida de leur victoire et, finalement, du sort de l'Etat dace et de son roi. Les alliés de Décébal prirent la fuite. Quelques années plus tard, grâce à la conquête de Sarmizegetusa Regia, la capitale des rois daces, et au suicide héroïque de Décébal, la Dacie fut définitivement oc-

cupée et transformée en province impériale romaine (106 de n.è.).

Les deux rives du Danube Inférieur (la rive droite dès 29-28 av.n.è.), entrent ainsi dans le processus irréversible de la romanisation; la cohabitation des Daco-Gètes avec les Romains constitue la base de l'ethnogenèse roumaine.

L'importance exceptionnelle de la bataille d'Adamclissi, où les légions romaines l'ont emporté au prix de pertes énormes, détermine l'empereur vainqueur d'ordonner à la suite de la conquête de la Dacie, la construction du Monument Triomphal pour célébrer ses victoires, d'un mausolée qui abrite les dépouilles d'un haut officier - *praefectus castrorum* - mort en bataille à la tête des réserves de l'armée, et d'un autel dont les murs sont ornés des noms de plus de 3.800 légionnaires mentionnés dans ce texte émouvant: «En l'honneur des très braves gens qui, dans la guerre avec les Daces sont morts pour la Patrie».

Le Monument Triomphal - *Tropaeum Traiani* - et les vestiges de l'imposante ville homonyme de l'immédiat voisinage ont formé l'objet de nombreuses recherches insistantes de la part de maints voyageurs et savants, dès la première moitié du siècle passé.

Des voyageurs allemands tels Helmuth von Moltke, K.F. Peters, des hommes de culture comme l'ingénieur français Jules Michel considéraient les ruines de l'antique monument triomphal comme un tombeau, comme un mausolée qu'ils dataient soit à l'époque romaine, soit à l'époque de l'expédition nord-pontique du roi perse Darius I-er (VI-ème siècle av.n.è.). De nombreuses hypothèses furent formulées par les chercheurs roumains et étrangers; retenons celle du savant roumain Al. Odobescu, qui fut le premier à employer le terme de «métépe» pour les bas-reliefs qui composaient le Tropaeum, et les disputes, parfois peu scientifiques, concernant l'époque et les personnages représentés sur le monument.

Des figures marquantes de la science et de l'archéologie européenne ont reconnu le caractère de symbole de la victoire qu'a la construction du nord-ouest du village d'Adamclissi (nom qui signifie «l'église de l'homme» en turc, la langue de ceux qui ont occupé pendant la moitié d'un millénaire la Dobroudja). Quant à la datation, quelques-uns ont proposé l'expédition du

général romain *Licinius Crassus* (29 av.n.è.), expédition qui allait marquer le début du pouvoir romain au Bas-Danube (par exemple, l'historien allemand A. Furtwängler). D'autres, comme l'historien roumain N. Iorga, ayant considéré le niveau artistique des sculptures, assez maladroit, ont placé le monument à l'époque de Constantin le Grand et de Valens, au IV-ème siècle. Enfin, d'autres ont cherché des solutions moyennes, en soutenant que le monument aurait été construit par étapes, soit à l'époque d'Auguste, et terminé sous Trajan, soit à l'époque de Trajan et terminé au IV-ème siècle.

L'année 1881 marque le début des recherches archéologiques sous la direction du savant roumain Grigorie Tocilescu (1850-1909). Il est le premier à souligner le fait que le monument d'Adamclissi représente *la commémoration d'une victoire et non pas un tombeau*. A la suite de la découverte des fragments de l'inscription du trophée, il a établi péremptoirement, écartant les voiles du mystère, la date de la construction, à savoir l'époque de Trajan, entre 106-109 de n.è.

Les circonstances ont permis la conservation d'un grand nombre de ces pièces de valeur: 22 métopes considérées intégrales, liées entre elles par les blocs de parapet, ornées par des motifs géométriques (cercles, losanges, rosettes). Les blocs étaient percés d'orifices pour l'écoulement des eaux pluviales, qui passaient à travers des bouches de lion (un autre élément décoratif).

Un des problèmes posés par l'étude du Monument d'Adamclissi et qui a suscité de nombreuses controverses a été celui du *nodus*; il s'agit d'une coiffure d'homme (notée dans quelques représentations de barbares et de prisonniers) qui consiste à lier les cheveux surtout à la tempe droite - sous la forme d'un noeud ou d'une boule. Les historiens latins l'appelaient *nodus*. Puisqu'elle était connue par les tribus germaniques, les prisonniers représentés sur les créneaux et sur les métopes du monument d'Adamclissi pourraient être des Germains faisant partie de la coalition dirigée par Décébal.

Une autre population représentée sur le *Tropaeum Traiani* est d'origine sarmate, probablement les *Sarmates Roxolanes*; on suppose que leur cavalerie fortement armée et équipée a été la première à affronter les

légions romaines dans la bataille de Nicopolis ad Istrum et qu'elle n'a pas participé à la seconde - et la plus sanglante - bataille, celle d'Adamclissi. Voilà pourquoi certains prisonniers et guerriers sarmates représentés sur le *Tropaeum* appartiennent à d'autres catégories de troupes (cavalerie légère, infanterie), ce qui a déterminé les maîtres artisans de ne pas les présenter dans leur costumes habituels; certains d'entre eux ont même des traits mongoliques. Mais la plupart des prisonniers - chose intéressante - attachés aux arbres, parmi lesquels on distingue aussi des palmiers, sont des Gétos-Daces du nord et du sud du Danube.

Certains éléments du costume tels le capuchon - *sagum* -, le vêtement fendu aux côtés, la tunique aux plis, la courroie, la ceinture large, les chausses paysannes, les pantalons collants, les «opinci» (sorte de sandales spécifiques), de même que les éléments de la coiffure (par exemple les cheveux longs peignés en arrière), nous offrent une image réelle de nos ancêtres, image pareille d'ailleurs à celle des paysans roumains d'aujourd'hui, surtout des habitants des zones montagneuses du pays. *Ce sont des preuves qui attestent de manière indubitable la racine dacique dont tire sa sève le peuple roumain actuel.*

La présence, très souvent répétée sur les métopes, de l'arme spécifique des Daces, la « sica » dacique (sabre recourbé) est un indice important de l'appartenance ethnique d'une partie des soldats..

Les pièces vestimentaires des femmes sont moins nombreuses, néanmoins elles présentent des traits qui complètent l'image du costume de la population locale aux I-er et II-ème siècles et de plus tard. Les représentations nous rappellent la manière de s'habiller et de se comporter des Roumaines actuelles du milieu rural.

Le trophée, de plus de 10 m de hauteur, une vraie statue colosse, représente symboliquement un tronc d'arbre vêtu d'une armure romaine, à laquelle sont attachés un *gladius* et quatre boucliers d'où partaient des lances. Vu les dimensions, les artistes ont pu exécuter dans tous leurs détails les *cnemides*, l'armure proprement dite - *lorica* - et les boucliers.

à suivre

ORIGINEA TRACĂ A MACEDONENILOR PREROMANI

de N.P. Vaidomir

(continuare)

ONOMASTICA VECHIE TRACO-MACEDONEANĂ

Dacă Macedonenii preromani ar fi fost Greci, atunci fără îndoială că și onomastica ar fi trebuit să fie grecească.

Să ne oprim numai la onomastica regilor macedoneni, și să se aibă în vedere că Grecii susțin nu numai că locuitorii Macedoniei ar fi fost Greci, dar că și dinastia macedoneană era de origine grecească și cu toate acestea vom constata regi macedoneni cu nume tracice, ca: *Alceta* (alături de *Geta*, rege al Edonilor traci din Macedonia răsăriteană); *Amintă*, *Derda*, *Areti* (șef al Peonilor Traci); *Perdica* (să fie oare străin de numele *Perdichi*, frecvent azi la Români din Macedonia?), *Pieru*, rege al Ematiei; *Argeu*, *Arideu*, *Perseu* au aceleași sufixe ca numele de *Orfeu*, *Museu*, - mari cântăreți, recunoscuți ca Traci și de Greci, - și ca *Deceneu*, marele preot al lui Burebista, - alături de nume ca: *Alexandru*, *Europu*, *Filip* și în fine *Macedon*.

Numele cu sufixul *-don* apar numai la neamurile tracice, pentru nume de persoane, iar *-donia*, pentru toponimice.

Este oare numai o coincidență

că întâlnim și la Români macedoneni onomastice ca: *Rizu-Avdela*, *Riza-Perivole*, care amintesc numele regelui *Risu* al Tracilor; *Cicoti-Nevesca*, care cuprinde în el numele unui rege al Tracilor sud-balcanici, *Coti*, ș.a.

Onomastica traco-macedoneană nu numai că este deosebită de aceea a Grecilor, dar ea cuprinde un mare număr de elemente tracice.

De asemenea, între onomastica de azi a Românilor macedoneni și a Grecilor, nu este nici un punct comun la numele de familie. Prenumele de botez nu le socotim pentru că acestea sunt aproape comune, mai ales la popoarele creștine de răsărit.

Adâncirea acestei probleme ar da rezultate categorice în această direcție.

Dacă onomastica Macedonenilor preromani are vădite elemente tracice, ale căror urme s-au transmis și la Români macedoneni, iar onomastica Românilor macedoneni de azi este complet diferită de a Grecilor de azi, înseamnă că între cele două elemente etnice nu a existat nici o legătură de rudenie; dacă Macedonenii preromani ar fi fost Greci ar fi trebuit să aibă o onomastică exclusiv grecească, iar Macedoromâni, dacă admitem că ar fi urmași ai Grecilor vechi, ar trebui de ase-

menea să aibă o onomastică asemănătoare cu a Grecilor.

TIPUL ANTROPOLOGIC LA ROMÂNII MACEDONENI

Dacă locuitorii Macedoniei pre-romane ar fi fost Greci, aceștia ar fi trebuit să constituie fondul etnic al locuitorilor de azi ai Macedoniei, pentru că - după arheologul grec *A. Keramopulos* - Grecii vechi, ca să devină Aromânii de astăzi, și-au pierdut numai limba, nu și sângele.

În acest caz, Românii macedoneni, - care, după *Keramopulos*, ar fi Greci de sânge, dar de limbă latină, - ar trebui să prezinte tipul antropologic grec; pentru că presupușii Greci vechi, ca să devină Aromâni, așa cum nu și-ar fi pierdut sângele, nu puteau să-și piardă nici tipul antropologic originar, după cum nici Bulgarii, nici Ungurii nu și l-au pierdut.

Este la îndemâna oricui să se documenteze că Aromânii nu au, cât de departe, tipul antropologic grec sau altul.

Ca unul care am trăit în mijlocul fraților noștri macedoneni, n-am văzut în tipul păstorilor, al cărăvă-

narilor sau al comercianților aromâni decât tipul oricărui român, ori de unde ar fi el.

Nu numai că tipul Românului macedonean este diferit de acela al Grecului în general, dar tipul Grecului adevărat este foarte rar, chiar printre Grecii din Macedonia, Epir și Tesalia; faptul este explicabil, deoarece elementul grecesc din aceste regiuni este reprezentat, în cea mai mare parte, prin Români și Slavi grecizați ca limbă.

Acest proces de grecizare este în curs, și cel puțin pentru Români, el poate fi ușor urmărit și azi în unele regiuni.

Dar presupusa rudenie dintre Aromâni și Greci s-ar clarifica pe deplin și în mod definitiv, atunci când se va recurge la analiza sângelui, așa cum s-a procedat de Români în regiunile secuizate ale Transilvaniei.

Deși Grecii au stăpânit în Macedonia 3 decenii, n-au recurs însă la această metodă, probabil, și de teama de a nu se vedea spulberată pentru totdeauna iluzia pretinsului "*elenism al Macedoniei*" și al Românilor macedoneni.

(va urma)

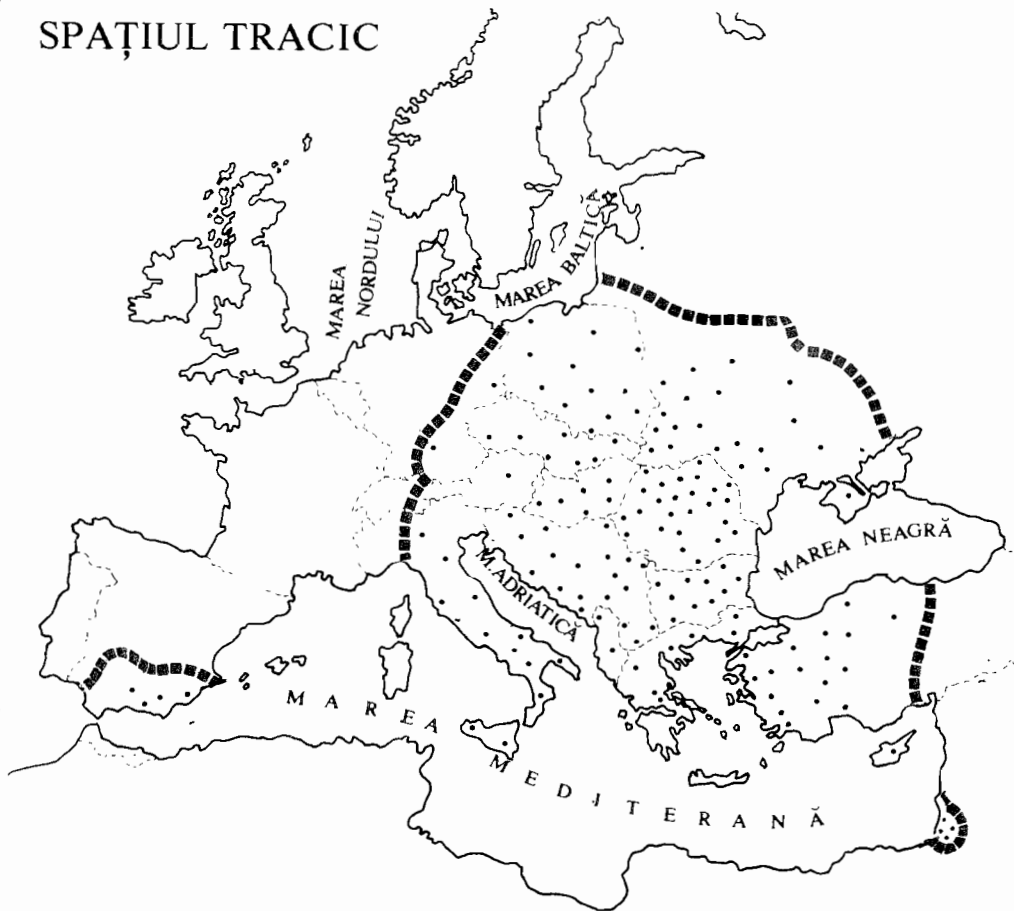
Bibliografie

Ivan Duridanov, *Ezik na Trakite* (Limba Tracilor), Nauka i Izkustvo, Sofia, 1976, 166 pagini.

Pe linia unei prestigioase tradiții bulgare de studii lingvistice consacrate Tracilor, manualul prof. Duridanov continuă și dezvoltă rezultatele obținute de S. Mladenov, D. Decev și V. Gheorghiev. Lucrarea discută materialul de limbă conservat până în zilele noastre și comentează critic teoriile propuse de diverși lingviști privind poziția limbii trace în sânul familiei euro-indiene.

Partizan al concepției prof. Gheorghiev, care consideră traca și dacă două limbi deosebite autorul se referă în această operă numai la vestigiile lingvistice provenind de la Sud de Hemus. Extrem de prudent, I. Duridanov nu procedează la reconstrucții de cuvinte trace pe baza toponimicelor actuale din peninsula Hemus și a elementelor lexicale de substrat conservate în română.

SPAȚIUL TRACIC

Tracii sunt neamul cel mai numeros și mai răspândit din lume,
după cel al Indienilor (Herodot)

sumar

<i>Vasile Vetișanu: Un manuscris al lui Hașdeu despre Zamolxe</i>	1
<i>V.I. Gheorghiev: Tendințe convergente în limbile vechi din Peninsula Balcanică și din Asia Mică de nord-vest</i>	7
<i>La signification du monument triomphal d'Adamclissi pour l'ethnogenèse roumaine par Adrian Rădulescu</i>	11
<i>N.P. Vaidomir: Originea tracă a Macedonenilor preromâni</i>	14

Anul IV - Nr.43 - martie 1978